



ASOCIAȚIA NAȚIONALĂ
A PARA-JURIȘTILOR DIN MOLDOVA

RAPORT ALTERNATIV
PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR FEMEILOR DIN MEDIUL RURAL
LA EDUCAȚIE ȘI MUNCĂ

2020

Întroducere

Acest raport a fost elaborat de către Asociația Națională a Para-juriștilor din Moldova (ANPM). ANPM este organizația profesională și apolitică a para-juriștilor din Moldova. Membrii asociației, de mai bine de 10 ani conectează oamenii din peste 40 de comunități cu deținătorii de putere la nivel local, regional și național. Scopul asociației este abilitarea oamenilor cu cunoștințe juridice de bază în mod confidențial prin rețeaua de para-juriști comunitari competenți, într-un cadru legislativ clar, predictibil și orientat pe interesele și dezvoltarea oamenilor.

Viziunea noastră este ca fiecare locuitor din țară să își cunoască drepturile și să le utilizeze.

În Republica Moldova, para-juriștii sunt oamenii ce au o pregătire specială în domeniul juridic, care trăiesc în mediul rural și abilitază juridic oamenii din comunitățile lor.

Problema abordată în prezentul raport se referă la politicile socio-economice existente ce țin de dezvoltarea educațională, profesională și încadrarea în câmpul muncii, care abordează limitat drepturile femeilor din mediul rural.

Informația reflectată în prezentul raport este susținută de rapoartele și studiile sociologice realizate în perioada anilor 2016 – 2019, precum:

- Studiul sociologic „*Profilul Femeilor din Mediul Rural*”, 2016 elaborat de către Biroul Național de Statistică, UN WOMEN, UNDP,
- Studiul sociologic „*Perspectiva femeilor din zonele rurale de pe ambele maluri ale Nistrului*”, 2019, elaborat de către Institutul pentru Politici Publice și
- Studiul sociologic „*Profilul femeilor în economie și afaceri*”, 2016, elaborat de către Biroul Național de Statistică, UN WOMEN, UNDP.

De asemenea, informația reflectată în prezentul raport este susținută și confirmată de către cei peste 60 de para-juriști din R. Moldova care trăiesc și lucrează în mediul rural și cunosc situația din prima sursă.

Acest raport abordează situația femeilor din zonele rurale în ceea ce privește următoarele domenii:

- Femei din grupuri subreprezentate/vulnerabile/dezavantajate;
- Educația femeilor din mediul rural;
- Angajarea femeilor din mediul rural.

Sumar executiv

În Republica Moldova, politicile socio-economice existente ce țin de dezvoltarea educațională, profesională și încadrarea în câmpul muncii, abordează limitat drepturile femeilor din mediul rural.

Deși la ultima revizuire a Comitetului ONU, acesta a recomandat ca Republicii Moldova să-și intensifice eforturile pentru a elimina inegalitățile între zonele rurale și cele urbane, pentru a asigura că toate persoanele, atât cele din zonele rurale cât și cele din zonele urbane, să se bucure pe deplin de drepturile consfințite în Pactul pentru drepturile economice, sociale și culturale, efecte palpabile în acest sens încă nu există.

În Republica Moldova, femeile constituie cel mai numeros grup vulnerabil. Numărul populației ce locuiește în zonele rurale este de 51% dintre ca 30% sunt femei. Factorii care generează vulnerabilitatea femeilor sunt atât economici cât și sociali.

Potențialul socio-economic se află într-un raport direct dintre nivelul de educație și oportunitățile de încadrare în câmpul muncii – accesarea activităților generatoare de venit. Cu regret, în Republica Moldova, femeile din mediul rural sunt cele mai dezavantajate din acest punct de vedere. Acestea au acces foarte limitat atât la educație, dezvoltare profesională, cât și la oportunitățile de angajare în câmpul muncii. Doar 46,6% dintre femeile active din mediul rural au studii superioare, medii de specialitate sau secundare profesionale, pe când în mediul urban – 75% dintre femeile active ¹.

Calitatea vieții femeilor din mediul rural este foarte scăzută. Rata sărăciei absolute a femeilor constituie 15,6% în mediul rural în comparare cu doar 4,8% printre femeile de la orașe.

Femeile din mediul rural lucrează preponderent în domeniul agricol la munci ziliere, însă legislația în acest domeniu lasă loc de încălcare a drepturilor la muncă a acestora.

Pentru a remedia situația femeilor din mediul rural, autoritățile Republicii Moldova ar trebui să:

- Elaboreze și implementeze măsuri pozitive centrate pe nevoile specifice ale femeilor din mediul rural în vederea educației și dezvoltării profesionale.
- Implementeze măsurile care ar crește oportunitățile de angajare a femeilor din zonele rurale

¹ *Perspectiva femeilor din zonele rurale de pe ambele maluri ale Nistrului*, 2019, elaborat de către Institutul pentru Politici Publice file:///D:/ANPM/Raport_CEDAW/ANPM_raport_CEDAW/Femeile_rurale.pdf

- Crearea mecanismelor de implementare a legii zilierilor pentru a îmbunătăți sistemul de contabilizare și protecție socială a femeilor de la sate.

1. Femeile din mediul rural – cel mai mult afectate de regulile societății patriarhale

Femeile ce locuiesc în mediul rural sunt considerate de regulă, ca fiind oamenii a căror existență se pune în slujba celorlalți membri ai familie – a copiilor, a soților/partenerilor acestora, a părinților ce au nevoie de îngrijire. Încă din instituțiile preșcolare și școlare copiilor li se vorbește despre ”rolul corect” pe care ”este normal” ca fetele de azi și femeile de mâine să îl adopte și calitățile pe care trebuie să le însușească: femeie – frumoasă, mamă, bună gospodină, bună îngrijitoare, casnică. Cu toate că în școală fetele sunt cele ce au reușita școlară mai bună (fapt considerat de cadrele didactice și părinți ca un factor normal – pentru că sunt fete), după absolvirea școlii, foarte puține dintre acestea își continuă studiile.

Deci, populația din mediul rural în special, împărtășește convingeri conservatoare cu privire la rolul femeilor și al bărbaților în societate. La moment, satele din țară sunt locuite preponderent de femei care își îngrijesc copiii și părinții bolnavi, în timp ce bărbații sunt plecați la munci peste hotare.

Femeile nu sunt încurajate și nu le sunt create oportunități să învețe, să se dezvolte continuu și să se încadreze în câmpul muncii, ci sunt create toate premisele ca acestea să devină dependente financiar și nu doar, de către soți/parteneri – fapt ce duce la o creștere considerabilă a vulnerabilității lor.

Situația este cu mult mai precară în cazul femeilor din categoriile dezavantajate, cum ar fi femeile din mediul rural cu dizabilități, mamele cu mulți copii, femeile în etate, femeile din anumite minorități etnice. Pentru aceste categorii de femei ca și pentru cei din mediul lor, este ”absolut normal” ca ele să nu învețe și să nu se încadreze în câmpul muncii. Mai mult ca atât, în cazul în care o femeie cu copii (mici, în special) încearcă să acceseze careva studii, sau să se încadreze în câmpul muncii, acesta este dur stigmatizată și acuzată atât de familie, societate cât și de autorități că ar fi iresponsabilă în raport cu copiii și familia sa. Acesta deoarece, în special rolul femeilor din mediul rural este privit ca unul sedentar, cu obligații ce țin de creșterea și educarea copiilor, prepararea hranei pentru familie, îngrijirea gospodăriei și a animalelor de pe lângă casă, a activităților neremunerate în agricultură. În cele mai multe cazuri, femeile ce ”îndrăznesc” să iasă din aceste tipare sunt privite ca femei rebele, mame și soții ”rele”, cu moravuri ușoare. În

consecință, femeile rurale mai puțin se implică în viața publică atât din motive tradiționale, cât și din motivul că menajul ocupă o parte considerabilă din timpul femeii de la sat.

Doar 46,6% dintre femeile active din mediul rural au studii superioare, medii de specialitate sau secundare profesionale, pe când în mediul urban – 75% dintre femeile active. Acesta în timp ce femeile constituie 30% din numărul de 51% de populației ce locuiește în zonele rurale².

Potrivit unui alt studiu sociologic *Profilul Femeilor din Mediul Rural*, circa 60% dintre toate femeile de 15 ani și mai mult, care locuiesc în mediul rural se află într-un mediu preponderent familial, din motivul că acestea sunt pensionare, casnice, sau sunt lucrătoare pe cont propriu, familiale neremunerate.

2. Nivelul de studii și sărăcia femeilor din sate

Sărăcia în mediul rural este cu mult mai pronunțată decât în mediul urban. **Printre femei, rata sărăciei absolute constituie 15,6% în mediul rural** în comparație cu **doar 4,8% printre femeile de la orașe**, iar femeile tinere cu vârsta cuprinsă între 25 – 44 ani sunt cele mai afectate de sărăcie³. În acest sens sunt discrepante pronunțate privind oportunitățile de obținere de venituri în orașe, comparativ cu lipsa posibilităților de la sate în acest sens.

Există o legătură causală strânsă dintre nivelul de educație a femeilor din sate și gradul de sărăcie ce le afectează. Cu cât femeile sunt mai puțin instruite, au acces mai limitat la studii și ulterior la încadrarea acestora în câmpul muncii, cu atât se confruntă cu un grad mai mare de sărăcie, cu atât sunt mai dependente financiar de soți/parteneri, cu atât sunt mai vulnerabile.

3. Domeniile de activitate a femeilor din mediul rural

Agricultură

Deși articolul 43, punctul 1 al Constituției R. Moldova - Dreptul la muncă și la protecția muncii stipulează că *Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condițiile echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului*, realitate femeilor din sate e cu totul alta.

² *Perspectiva femeilor din zonele rurale de pe ambele maluri ale Nistrului*, 2019, elaborat de către Institutul pentru Politici Publice file:///D:/ANPM/Raport_CEDAW/ANPM_raport_CEDAW/Femeile_rurale.pdf

³ „*Profilul Femeilor din Mediul Rural*”, 2016 elaborat de către Biroul Național de Statistică, UN WOMEN, UNDP file:///D:/ANPM/Raport_CEDAW/ANPM_raport_CEDAW/prof_1_mediul_rural.pdf

Potrivit informațiilor pe care le cunosc para-juriștii despre realitățile din mediul rural, zona în care femeile de la sate muncesc este preponderent cea agricolă, în special munca zilieră. Însă veniturile obținute din această sferă de activitate nu le asigură acestora venituri minime necesare pentru existență. Mai mult ca atât, munca în domeniul agricol nu asigură femeile cu loc de muncă permanent. Acesta este o muncă sezonieră ce nu le asigură venituri stabile. Acestora nu le sunt respectate drepturile la muncă – cu femeile de la sate, agenții economici nu încheie contracte de muncă sau prestări servicii (considerând că din lipsa de cunoaștere, a oportunităților de a câștiga câțiva lei, vor accepta să lucreze în orice condiții). Plata pentru serviciile prestate se efectuează la sfârșitul zilei de muncă, fără a fi contabilizată sau declarată undeva. Aceste femei nu au poliță de asigurare medicală și nu pot beneficia de indemnizații de îngrijire a copiilor atunci când survine riscul maternității. Despre acestea și alte probleme la acest aspect, femeile le vorbesc para-juriștilor în vederea acordării consultațiilor juridice în domeniu și solicită informații relevante la subiect.

Unități comerciale

Unitățile comerciale din sate sunt o altă sferă în care femeile din sate se încadrează la muncă. Într-un sat de regulă sunt în jur de 5 magazine (în dependență de mărimea satului). La fiecare magazin lucrează câte 2 femei, în ture. Deci 10 femei din sat se pot regăsi în acest tip de activitate în calitate de vânzătoare și în același timp deredictoare, persoane responsabile de evidența contabilă a produselor comercializate. Aceste femei au un program de muncă, foarte mare: de la ora 08:00 – până la ora 22:00 (în special în sezonul cald). De regulă, femeile ce muncesc la magazinele din sat sunt cele ce rămân pe cont propriu cu întreținerea copiilor, a gospodăriei – sunt cele ce nu au pe cine conta în vederea întreținerii familiei -văduve, divorțate, părăsite de soți/parteneri (femeile ce au soți/parteneri în rare cazuri le permit acestora să se încadreze la astfel de muncă). În cele mai multe cazuri aceste femei oficial sunt contractate de către angajatori pe program parțial de muncă, pe când ele de fapt muncesc aproape dublu. Din acest considerent, acestea nu se bucură de toate beneficiile sociale pe care le merită și sunt exploatate la maxim.

Administrație publică locală

În fiecare sat sau comună există instituții sociale precum: primărie, școală, grădiniță, casă de cultură. Locurile disponibile de angajare în aceste instituții sunt în jur de 40 în total. În cadrul acestor instituții lucrează predominant femeile. În cele mai multe cazuri, la funcțiile de conducere

a acestor instituții sunt bărbații, femeile ocupând poziții executive, sunt încadrate în munci de întreținere a instituțiilor, respectiv munci necalificate.

Doar puțin peste jumătate dintre femeile rurale activează ca salariate, în raport cu peste 90 la sută dintre femeile din orașe

Proveniența surselor de venit a femeilor de la sate este diferită de cea a femeilor de la orașe. În 2010, pentru 26,5% dintre femeile rurale, principala sursă de venit erau activitățile agricole: activitatea agricolă pe cont propriu și lucrul remunerat în sectorul agricol. În 2014 ponderea acestora s-a redus, constituind doar 17,9%. Totodată, a crescut ponderea femeilor pentru care sursa principală de venit sunt veniturile din transferurile din afara țării. Aceasta relatează asupra profitabilității reduse a activității agricole, dependența de mijloacele obținute din transferurile din afara țării, care, aprofundează vulnerabilitatea femeilor rurale.

Nivelul de trai și statutul economic al femeii din mediul rural este dependent de nivelul de studii și de vârstă. Femeile rurale cu studii mai sus de medii speciale înregistrează o incidență mai joasă a sărăciei absolute, fiind preponderent angajate în sfera socială de la sate.

4. Sistemul de valori ale femeilor de la sate

Potrivit studiului sociologic *Perspectiva femeilor din zonele rurale de pe ambele maluri ale Nistrului*⁴, dar și a informațiilor culese de la para-juriștii ce locuiesc și lucrează în mediul rural, principalele valori ale femeilor din mediul rural sunt: familia, sănătatea, bunăstarea materială și educația copiilor. Mai puțin importante sunt valorile ce țin de afirmarea profesională (13,4%), continuarea studiilor (10%), stabilitatea politică (5,8%), prietenii (5,3%), securitatea familiei în raport cu conflictele, violența și criminalitatea (2,7%). Sistemul de valori al femeilor din mediul rural confirmă viziunea tradițională, potrivit căreia rolul femeii de la sat este să creeze o familie și să-și crească copiii. Necesitatea studiilor și afirmarea profesională a femeilor nu reprezintă o prioritate valorică, acest fapt cauzând vulnerabilități economice pentru acestea, iar statul nu întreprinde nimic în acest sens.

⁴ „*Profilul Femeilor din Mediul Rural*”, 2016 elaborat de către Biroul Național de Statistică, UN WOMEN, UNDP file:///D:/ANPM/Raport_CEDAW/ANPM_raport_CEDAW/prof_1_mediu_rural.pdf

5. Istorii și mărturii ale femeilor din sate despre accesul la studii, dependență și rolul acestora

V.O. Mi-am dorit mult să merg la studii. Părinții mei, ca și multe familii de altfel aveau o situație financiară extrem de precară. Aceștia, deși munceau de dimineața până seara în colhozul/SRL-ul din sat, primeau drept remunerare doar produse agricole (zahăr, grâu, porumb) și doar la finele anului. Cu mare greu argoniseau bani din ceea ce vindeau de prin jurul casei pentru a achita consumul de energie electrică.

Mi-a fost greu să îi conving pe părinți să merg la studii, deoarece ei îmi aduceau multe exemple din sat, ale femeilor care deși aveau studii – nu aveau de lucru.

Pentru a avea bani de drum, pentru a merge să depunem actele la facultate, pentru a achita căminul și a îmi procura minimul necesar din rechizite, părinții mei au trebuit să vândă vaca – animalul ce ne alimenta familia cu produse lactate. Condiția ca eu să merg la studii a fost din start – studiile la buget sau nici un fel de studii, deoarece studiile în bază de contract erau un lux pe care nu ni-l puteam permite. Drumul dus-întors din sat până în orașul unde eu învățam atunci era 10 lei. Deci în fiecare săptămână când mă porneam de acasă la studii, părinții mei îmi dădeau exact 10 lei. Nu aveau mai mult să îmi ofere.

Cu eforturi financiare enorme, am făcut studii – inițial de licență. Apoi cu eforturi proprii – de master și multe alte calificări profesionale ulterioare. Dacă nu era să acced la studii la buget și dacă părinții mei nu vindeau o mare avere ce o aveam noi atunci – vaca, viața mea ar fi fost foarte tristă.

Sărăcia cu care se confruntă oamenii de la sate este una dintre principalele cauze care determină lipsa accentului pe educație și accesarea studiilor. Aceștia își concentrează eforturile în special pe asigurarea cu hrană, medicamente și strictul necesar pentru gospodărie, studiile fiind un nivel mai superior de care încă nu își permit să se preocupe. Cu toate acestea Dreptul la învățătură (articolul 3, punctul 7) stipulat în Constituția R. Moldova *Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit.* De acest drept se bucură însă doar persoanele privilegiate. Statul nu întreprinde nimic în vederea creării măsurilor pozitive ca femeile de la sate să se bucure de acest drept.

O.T. Nimeni din familia mea nu a învățat, mai ales că noi în familie suntem fete. Repede ne-am măritat, avem copii, n-avem ce pierde timpul cu învățatul. Ce folos să înveți dacă n-ai unde lucra. Am 30 de ani, 3 copii și m-a lăsat bărbatul. Noroc de ajutorul social, că altfel nu am avea nici de

pâine. Câteodată mai beau un păhărel de ciudă, că viața e tare grea. Vara mă mai duc să lucrez cu ziua, dar banii – 200 de lei (10 euro) îmi ajung de mâncare doar pe o zi. Iarna e tare greu

Situații și aspecte concrete din viața femeilor vizate sau a femeilor din jurul lor (mame, rude, surori, cunoscute), ce s-au confruntat și care deseori au fost un obstacol în calea obținerii de studii, afirmării de sine la nivel profesional, sunt un ”imbold” convingător că studiile nu sunt pentru ele.

MV. *Eu sunt acasă toată ziua. Nu am lucrat nici o dată. Eu am grijă de copii – îi petrec la școală, grădiniță, fac curat în casă, prășesc/strâng roada din grădină, lucrez pământul pe care îl avem lângă sat, fac mâncare. Am o grămadă de lucru. Bărbatul meu lucrează peste hotare. El aduce bani acasă. Pentru ce eu să învăț? Pentru ce îmi trebuie să stau toată ziua în carte? Pentru 2 copeici? Tare multe femei care au învățat lucrează pentru câțiva lei și încă au probleme acasă. Bărbații le fac scandal că nu e mâncarea gata, că lucrul pe acasă nu e făcut la timp și tot așa. Bărbatului îi place să ai grijă de dânsul. Când a veni acasă să fie mâncarea gata, tot lucrul făcut, copiii curați și educați. Că el muncește toată ziua...*

Potrivit studiului *Perspectiva femeilor din zonele rurale de pe ambele maluri ale Nistrului*⁵, fiecare a două respondentă din eșantionul sociologic efectuat, consideră că încadrarea în câmpul muncii a femeii afectează principalele funcții ale familiei. Prin urmare, pentru 58,3% dintre femei, munca remunerată are un impact negativ asupra copiilor, în special a celor de vârstă preșcolară. Mai mult de jumătate dintre respondente (66%) nu percep pozitiv schimbarea rolurilor de gen și creșterea nivelului de participare a bărbaților la creșterea copiilor și îngrijirea gospodăriei; acestea consideră că „nu este bine dacă bărbatul stă acasă și are grijă de copii, iar femeia lucrează”. Analiza atitudinilor femeilor din mediul rural față de familie și de rolurile familiale evidențiază stereotipurile de gen care persistă în mediile rurale și care împiedică integrarea socială și profesională a femeilor.

Necâtând la cele menționate mai sus, statul nu face nimic palpabil în vederea combaterii stereotipurilor legate de gen, deși potrivit Constituției R. Moldova, articolul 12 punctul 2 Egalitatea

Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

⁵ *Perspectiva femeilor din zonele rurale de pe ambele maluri ale Nistrului*, 2019, elaborat de către Institutul pentru Politici Publice file:///D:/ANPM/Raport_CEDAW/ANPM_raport_CEDAW/Femeile_rurale.pdf

Concluzii

Deși, egalitatea, dreptul la învățătură și dreptul la muncă sunt drepturi fundamentale garantate tuturor cetățenilor din Republica Moldova, acestea rămân a fi respectate selectiv. Femeile din mediul rural sunt cele mai vulnerabile în fața sărăciei, care este efectul lipsei oportunităților de a merge la studii, de a se dezvolta profesional și a se încadra în câmpul muncii.

Steriotipurile legate de gen sunt o barieră enormă în vederea dezvoltării femeilor din mediul rural. Atât ele cât și societatea în general le atribuie exclusiv roluri limitate ce țin de nașterea și îngrijirea copiilor, a soțului, a gospodăriei, lucrările agricole neremunerate în vederea consumului propriu. Societatea nu îi atribuie bărbatului rolul de educare și îngrijire a copiilor, iar femeii – rolul de angajată bine remunerată în vederea asigurării unui trai decent sie și familiei sale.

În pofida faptului că fetele sunt cele care au rezultate mai bune la școală, ele nu au oportunități egale la educație, dezvoltare profesională și angajare în câmpul muncii.

Experiențele negativă ce țin de studii și angajarea în câmpul muncii a rudelor, prietenilor de gen feminin descurajează fetele din sate să meargă la studii. Căsătoritul și conceperea copiilor cât mai devreme ,încă constituie o prioritară sus ierarhizată pentru femeile/locuitorii din sate.

Ponderea nivelului de sărăcie extremă cu care se confruntă femeile din sate este foarte mare și constituie 15,6% în comparare cu doar 4,8% printre femeile de la orașe.

Deși la revizuirea precedentă de la CEDAW Comitetul a recomandat statului nostru *să-și intensifice eforturile pentru a elimina inegalitățile între zonele rurale și cele urbane, pentru a asigura că toate persoanele, atât cele din zonele rurale cât și cele din zonele urbane, se bucură pe deplin de drepturile consfințite în Pactul pentru drepturile economice, sociale și culturale (CESCR)*, Republica Moldova nu a întreprins nimic palpabil în acest sens.

Recomandări pentru a rezolva problemele abordate sunt:

- Elaborarea și implementarea măsurilor pozitive centrate pe nevoile specifice ale femeilor din mediul rural în vederea educației și dezvoltării profesionale.
- Implementarea măsurilor care ar crește oportunitățile de angajare a femeilor din zonele rurale.
- Crearea mecanismelor de implementare a legii zilierilor pentru a îmbunătăți sistemul de contabilizare și protecție socială a femeilor de la sate.